Eduskunta
Sosiaali- ja terveysvaliokunta

Sosiaali- ja terveysvaliokunnan lausuntopyyntö,
perjantai 16.5.2025 klo 9.00

Asia **Vantaan ja Keravan hyvinvointialueen asiantuntijalausunto hallituksen esityksestä laiksi hyvinvointialueiden rahoituksesta annetun lain muuttamisesta ja väliaikaisesta muuttamisesta (HE 38/2025 vp) / lausuntopyyntö**

Lausunnon taustasta

Vantaan ja Keravan hyvinvointialue on tuonut esille, että nykyinen hyvinvointialueiden rahoitusmalli ei tosiasiallisesti toimi tarkoitustensa mukaisesti niin, että se huomioisi hyvinvointialueiden asukkaiden palvelutarpeen ja ohjaisi sen perusteella riittävän rahoituksen väestön palvelutarpeeseen vastaamiseksi. Malli jättää huomioimatta suuren osan sosiaalihuollon palvelutarvetta, sekä kohtelee epäedullisesti niitä alueita, joiden väestö on keskimääräistä nuorempaa ja väestö kasvaa.

30.4.2025 julkaistuista ennakollisista rahoituslaskelmista voidaan huomata, että hyvinvointialueiden väliset rahoituksen erot eivät ole tasoittumassa, vaan pikemminkin korostuvat entisestään. Rahoituksen muutokset alueiden välillä herättävät perustellun epäilyksen siitä, ovatko rahoituksen perusteena käytetyt diagnoosiaineistot kerätty ja toimitettu kaikilta hyvinvointialueilta samoilla perustein, vai onko mahdollisesti aineistoa jälkikäteen muokattu tai rikastettu. Rahoitusmallin oikeudenmukaisuuden ja kansalaisten perusoikeuksien kannalta olisi täysin kriittistä, että hyvinvointialueiden tarvetta kuvaavat aineistot olisi kerätty ja toimitettu täysin samoilla kriteereillä.

Tällä kirjallisella asiantuntijalausunnolla keskitytään erityisesti nostamaan esille edelleen lakiesityksestä löytyviä kohtia, joita Vantaan ja Keravan hyvinvointialue pitää ongelmallisina.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen kerroin (HYTE-kerroin)

Hyte-kertoimen painoarvon kasvattaminen on kannatettavaa, sillä se kannustaa hyvinvointialueita panostamaan ennaltaehkäiseviin toimenpiteisiin ja terveyden edistämiseen. Nykyinen malli ei kuitenkaan riittävästi kannusta laajoihin toimenpiteisiin, koska suuri rahoitusosuus jaetaan pienen indikaattorijoukon perusteella. On tärkeää kehittää indikaattoreita, jotka huomioivat alueiden erilaiset palvelutarpeet.

Rahoituksen määräytyminen

Hyvinvointialueiden rahoitusmallin tulee olla mahdollisimman selkeä ja läpinäkyvä. Hyte-kertoimen indikaattorien valinnan ja laskentatavan tulee olla selkeämpää ja läpinäkyvämpää. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tietopohjan laatu tulee varmentaa riittävällä tavalla ja varmistaa aineiston oikeellisuus. Nykyinen HYTE-kerroin ei tosiasiassa kannusta laajamittaiseen terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen tai ennaltaehkäisyyn, vaan pikemminkin pistemäiseen toimintaan, jossa pienillä panostuksilla voidaan saavuttaa merkittävää muutosta hyvinvointialueen rahoituksessa.

Siirtymätasausjärjestelmä

Siirtymäkauden lopussa vain 9 aluetta on saavuttanut laskennallisen rahoitusmallin, mikä muodostaa merkittävän epäsuhdan hyvinvointialueiden kesken. Siirtymäjärjestelmän toimivuutta tulisi arvioida kokonaisuutena.

Tulevaisuuden päivitykset

Tulevissa päivityksissä vanhustenhuollon laskennallinen painoarvo todennäköisesti kasvaa. Tämä lisää rahoitusta niille alueille, joiden väestö on jo iäkästä, niiltä alueilta, joiden väestö on nuorempaa. Koska rahoitusmalli jo tällaisenaan alikorostaa nuoren ja kasvavan väestön palvelutarvetta (esimerkiksi sosiaalihuollon tarvetekijät eivät millään tavalla huomioi lastensuojelun palvelutarvetta), kärjistävät nämä muutokset tilannetta entisestään.

Ehdotukset

Toimeentulotuen saajien määrä: Vantaan ja Keravan hyvinvointialue esittää toimeentulotuen saajien määrän tuloskriteerin poistamista, koska se kertoo enemmän alueen sosioekonomisesta tilanteesta kuin hyvinvointialueen toiminnasta. Tältä osin rahoitusmalli leikkaa rahoitusta sieltä, missä tosiasiallinen palvelutarve on suurinta. Huomioitavaa on myös, että hyvinvointialueet jakavat nimenomaan ennaltaehkäisevää toimeentulotukea, jolla pyritään vähentämään tulevia sosiaalisia ongelmia, jotka kärjistyessään tuottavat vielä suurempia kustannuksia.

Aluekohtaiset tarvekertoimet

Aluekohtaiset tarvekertoimet ehdotetaan laskettavaksi kahden viimeisimmän vuoden tietojen perusteella, mikä tasapainottaa vuosikohtaista vaihtelua aineistossa sekä tasaa mahdollisia aineistovirheitä. On tärkeää, että rahoituksen kohdentamisperustana käytettävä aineisto on mahdollisimman ajantasaista, kattavaa ja laadukasta. Hyvinvointialueilla on vahva taloudellinen kannustin panostaa tietojen laatuun, mikä parantaa rekisteriaineistoja ajan myötä. Vaikka nyt esitettävä muutos saattaa parantaa rahoituksen määräytymistä vuonna 2026, on todennäköistä, että sen jälkeisinä vuosina muutos pikemminkin heikentää

käytettävän aineiston laatua. Kyseinen muutos myös kohtelee epäedullisesti niitä alueita, joiden väestö kasvaa, sillä jo lähtökohtaisesti kasvavan väestön palvelutarve huomioidaan vasta useita vuosia myöhemmin (vaikka väestön määrä huomioidaan ajantasaisesti, kasvaneen väestön sairaudet huomioidaan vasta vuosia myöhemmin).

Sosiaalihuollon palvelutarve

Nykyinen diagnoosipohjainen tarveperusteinen rahoitus ei kuvaa hyvin sosiaalihuollon palvelutarvetta. HYTE-kertoimen painoarvon nostaminen nykyisillä kriteereillä pikemminkin vähentää rahoitusta niiltä alueilta, joilla on korostunut sosiaalihuollon palvelutarve. Mallia tulisi kehittää siten, että se huomioi myös sosiaalihuollon palvelutarpeen tekijät, joita ei voi mitata diagnoosiaineiston pohjalta.

Pelastustoimen rahoitus

Pelastustoimen rahoituksen perusteiden tulee olla linjassa sisäministeriön ohjeistuksen kanssa. Esitetyt muutokset voivat johtaa rahoituksen ja palvelutarpeen eriytymiseen.

Lopuksi

Yleisesti hyvinvointialueiden rahoitusmalli näyttää hyvin keskeneräiseltä, eivätkä nyt esitettävät muutokset korjaa sitä paremmaksi. Olisi syytä tarkastella sitä, onko diagnoosipohjainen rahoitusmalli ylipäätään oikea tapa mitata asukkaiden palvelutarvetta, vai voitaisiinko selkeämpään ja oikeudenmukaisempaan malliin päästä jakamalla rahoitus enemmän demografisten ja sosioekonomisten kriteerien perusteella. Niin, että hyvinvointialueilla olisi kyky tarjota samankaltaisille asukkaille samanlaiset palvelut.

Lisäksi toteutetun vaikutusarvion osalta lausuttujen johtopäätösten osalta (esityksen s. 88), joissa todetaan ”Nyt kyseessä olevaan esitykseen sisältyvän vaikutusarvioinnin perusteella voidaan todeta, että esityksessä ehdotetut vuosikohtaiset muutokset rahoitukseen eivät vaikutuksiltaan millään alueella vaarantaisi lakisääteisten palvelujen järjestämiseksi riittävää rahoitusta.” huomionarvoista on, ettei vaikutusarvio johda kokonaisuutena tähän johtopäätökseen ja että rahoituksen riittävyyden osalta on ennenaikaista arvioida, että nyt säädetty malli ei potentiaalisesti voisi vaarantaa hyvinvointialueiden rahoitusta.

Vantaan ja Keravan hyvinvointialue kiittää sosiaali- ja terveysvaliokuntaa mahdollisuudesta antaa asiantuntijalausuntonsa ja pyytää huomioimaan hyvinvointialueen edellä lausuman lainvalmistelussa.

Mikko Hokkanen
Konsernipalvelujen toimialajohtaja
Vantaan ja Keravan hyvinvointialue